

Η Συντήρηση ως Μουσειολογική Πράξη

M. Filippousi

Head of the conservation laboratory of icons, Byzantine Museum

Δυο από τις βασικές λειτουργίες ενός μουσείου είναι η συντήρηση και η έκθεση των συλλογών. Η συντήρηση, μια δράση που λαμβάνει χώρα στην αθέατη πλευρά του μουσείου, αποσκοπεί στη διατήρηση της φυσικής υπόστασης των αντικειμένων και του συνόλου των πληροφοριών που αυτά εμπεριέχουν. Η έκθεση, η κύρια επικοινωνιακή μουσειακή πρακτική, με αφετηρία τα αντικείμενα, οπτικοποιεί και μεταφέρει πληροφορίες και ιδέες, συνδέει το παρελθόν με το παρόν μέσα από την οπτική των ανθρώπων του μουσείου.

Το ερώτημα που τίθεται είναι πώς συνδέεται στο μουσειακό περιβάλλον η πολιτική της συντήρησης με την εκθεσιακή πολιτική; Πώς πολλές αθέατες δράσεις του μουσείου, όπως η συντήρηση, συνδέονται με το σχεδιασμό και την ανάπτυξη μιας έκθεσης; Το κοινό στοιχείο και στις δυο περιπτώσεις είναι το ίδιο το συντηρημένο αντικείμενο. Εκτός όμως από αυτή την προφανή σχέση, υπάρχουν πολλά περαιτέρω ζητήματα προς διερεύνηση.

Οι συλλογές του μουσείου διατηρούνται και εκτίθενται λόγω της αξίας που τους αποδίδεται. Είναι γνωστό πως οι αξίες, πολιτιστικές, ιστορικές, αισθητικές, συμβολικές, που αποδίδονται σε ένα αντικείμενο, αξιολογούνται διαφορετικά ανάλογα με την εποχή που αυτό μελετάται και εκτίθεται.

Κάθε αντικείμενο είναι μοναδικό, ωστόσο οι δυνατότητες ερμηνείας του είναι πολλές. Η πράξη της συντήρησης αποτελεί σημαντικό μέρος αυτής της ερμηνευτικής διαδικασίας του αντικειμένου, καθώς το συντηρημένο έργο δε δίνει πληροφορίες μόνο για την υλική του υπόσταση, αλλά αποτελεί στην ουσία μια απτή απόδειξη ερμηνείας που έγινε και μέσω της συντήρησης του σε μια χρονική στιγμή της ζωής του, από συγκεκριμένους ανθρώπους και σε ένα ορισμένο πλαίσιο.

Η επιστήμη της συντήρησης στηρίζεται στους δικούς της κανόνες ηθικής και κώδικες δεοντολογίας. Δεδομένου ότι η συντήρηση και η αποκατάσταση ενός αντικειμένου έρχονται να φωτίσουν ή να υποβαθμίσουν πτυχές της ιστορίας, της χρήσης, της αρχικής μορφής, του συμβολισμού, ή της καλλιτεχνικής αξίας του αντικειμένου, θα

μπορούσε να πει κανείς, ότι αποτελούν με την ευρύτερη έννοια μουσειολογικές επιλογές και εν τέλει μια πολιτική πράξη.

Το αντικείμενο αλλάζει συχνά όψη μετά από τη συντήρησή του. Η αλλαγή αυτή φανερώνει μια αντίστοιχη αλλαγή του ενδιαφέροντος των ανθρώπων του μουσείου για τις πληροφορίες που εκάστοτε αναδεικνύονται ή υποβαθμίζονται.

Αν το ίδιο το συντηρημένο αντικείμενο που εκτίθεται αποτελεί μια, ίσως και την ισχυρότερη, έκφραση του 'λόγου' της έκθεσης, για να εκπληρώσει το ρόλο αυτό θα πρέπει η μορφή του να υπηρετεί το 'λόγο' της έκθεσης.

Τι συμβαίνει όμως όταν οι επιλογές που γίνονται κατά τη συντήρηση είναι αποκομμένες από τη φιλοσοφία ενός εκθεσιακού προγράμματος;

Ένα αντικείμενο το οποίο για παράδειγμα ερμηνεύεται ως λατρευτικό κειμήλιο, με έμφαση στη λειτουργική χρήση του, είναι δυνατόν να παρουσιάζεται συντηρημένο σαν να προορίζεται για μια γκαλερί τέχνης; Είναι δυνατόν η συντήρησή του να δίνει έμφαση μόνο στην αισθητική απόλαυση που προσφέρει, αποκρύπτοντας τα σημάδια του χρόνου ή εξαφανίζοντας τα στοιχεία που δηλώνουν την συνεχή χρήση και τη συμβολική σημασία του;

Σε αυτό το πλαίσιο, ποιος είναι ο ρόλος του συντηρητή στη διαδικασία ανάπτυξης μιας έκθεσης;

Για πολλούς ακόμα και σήμερα η συντήρηση είναι μια μηχανική εργασία που απαιτεί μόνο συγκεκριμένες δεξιότητες. Ο συντηρητής του μουσείου καλείται συχνά να φέρει σε πέρας την εργασία του ως τεχνίτης. Το εννοιολογικό κομμάτι της έκθεσης θεωρείται ανεξάρτητο από τη δουλειά του.

Σε άλλες περιπτώσεις οι συνεργασίες μεταξύ των συντηρητών και άλλων επαγγελματιών του μουσείου όπως επιμελητές, αρχιτέκτονες κ.ά. περιορίζονται σε ειδικά θέματα συντήρησης αποκομμένα όμως και πάλι από τη γενικότερη επικοινωνιακή πολιτική του μουσείου.

Πώς όμως η μορφή του αντικειμένου θα εναρμονιστεί με το πνεύμα της έκθεσης και θα υποστηρίξει το σενάριό της, αν αυτός που το συντηρεί δεν γνωρίζει το ερμηνευτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα ενταχθεί η δουλειά του;

Λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές που συντελούνται σήμερα στη μουσειακή κοινότητα, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο, η συμβολή των συντηρητών στον τομέα των εκθέσεων προχωρά πέρα από τα καθιερωμένα και εντάσσεται πλέον σε ένα νέο πλαίσιο.

Σύμφωνα με τις νέες αντιλήψεις που έχουν υιοθετήσει πολλά σύγχρονα μουσεία η ανάπτυξη των εκθέσεων δεν αφορά πια μόνο τους επιμελητές όπως συνέβαινε στο παρελθόν, αλλά σε μια διεπιστημονική ομάδα που απαρτίζεται από συγγραφείς, μουσειοπαιδαγωγούς, σχεδιαστές ερμηνευτικών μέσων, σεναριογράφους, και σε πολλές περιπτώσεις στους ίδιους τους επισκέπτες.

Από αυτή την πολυπληθή ομάδα δεν μπορεί να απουσιάζουν οι συντηρητές, εφόσον τα νοήματα που παράγονται στις εκθέσεις και οι ανθρώπινες ιστορίες που αυτές επιδιώκουν να αναδείξουν έχουν προφανώς άμεση σχέση με τον τρόπο που συντηρούνται τα έργα.

Η θεώρηση της συντήρησης ως μουσειογραφική πράξη δίνει μια άλλη διάσταση στον τρόπο αντιμετώπισης της στο χώρο του μουσείου. Εμπεριέχει όμως και ζητήματα που δεν πρέπει να παραβλεφθούν και άπτονται της απαραίτητης ισορροπίας ανάμεσα στη δεοντολογία της συντήρησης και τη μουσειακή πρακτική.

Για να συμβάλει η συντήρηση στην επικοινωνιακή διαδικασία της έκθεσης, μέσα από τις ερμηνείες του αντικείμενου που προσφέρει, θα πρέπει να ακολουθεί τις σύγχρονες αρχές για ελαχιστοποίηση των επεμβάσεων και αναστρεψιμότητα. Μόνο τότε αφήνεται παράθυρο ανοιχτό στο μέλλον για νέες προσεγγίσεις στη διατήρηση του αντικείμενου, αλλά και στην ερμηνεία και έκθεσή του.